

Zorana Ž. Kovačević¹
Univerzitet u Banjoj Luci
Filološki fakultet

DRAGOCJENA PREPISKA KAO SVJEDOČANSTVO O SARADNJI I PRIJATELJSTVU DVOJE KNJIŽEVNIKA I INTELEKTUALACA

Spera, Lucinda (2016), «*Un gran debito di mente e di cuore*». *Il carteggio inedito tra Alba de Céspedes e Libero de Libero (1944–1977)*, Milano: Franco Angeli.

Godine 2016. u izdanju milanske izdavačke kuće Franco Angeli, u okviru biblioteke „Letteratura italiana. Saggi e strumenti“, pojavila se monografija «*Un gran debito di mente e di cuore*». *Il carteggio inedito tra Alba de Céspedes e Libero de Libero (1944–1977)* Lučinde Spere (Lucinda Spera), profesorice italijanske književnosti na Univerzitetu za strance u Sijeni. Knjiga broji 164 stranice i objavljena je u sklopu projekta *Archivi di scrittori per una ricostruzione delle reti intellettuali. Il caso Alba de Céspedes*, uz podršku Univerziteta za strance u Sijeni. Naučni rad i istraživanje Lučinde Spere usredsređeni su na nekoliko oblasti: na prvom mjestu je, prije svega, široko zahvaćeno polje italijanske književnosti 17. vijeka, ali i interesovanje za stvaralaštvo italijanskih pisaca 19. i 20. vijeka, prvenstveno Đovanija Verge i Itala Kalvina. Međutim, izuzetno značajan aspekt rada Lučinde Spere, naročito u posljednjih par godina, predstavlja i njeno podsticajno istraživanje koje se tiče ženske književnosti, u čijem širokom spektru tema i interesovanja vodeće mjesto nesumnjivo pripada italijanskoj književnici, novinarki i intelektualci Albi de Sespedes (Alba de Céspedes). Rezultati koje je postigla u ovoj oblasti za svaku su pohvalu, o čemu nam upravo svjedoči i monografsko ostvarenje «*Un gran debito di mente e di cuore*». *Il carteggio inedito tra Alba de Céspedes e Libero de Libero (1944–1977)*, u kojem autorka i ovaj put ostaje u krugu svojih književnih interesovanja osvjetlivši jedan potpuno nepoznat segment života i rada Albe de Sespedes.

Kao što se da naslutiti iz naslova, u ovoj monografiji Lučinda Spera se pozabavila bogatom prepiskom između Albe de Sepedes i Libera de Libera (Libero de Libero),

¹zorana.kovacevic@ff.unibl.org

italijanskog književnika i likovnog kritičara, koju su istaknuti intelektualci vodili u razdoblju od 23. septembra 1944. godine do 12. januara 1977. godine. U knjizi je prvi put objavljen i praćen minucioznom analizom korpus koji obuhvata 47 dokumenata, prevashodno pisama iz ličnog arhiva Albe de Sespedes u sklopu Fondacije Mondadori u Milanu (Fondo Mondadori), te iz arhiva biblioteke „Quadriennale“ (Archivio biblioteca Quadriennale) u Rimu, gdje se čuvaju lični dokumenti Libera de Libera. Dakle, interes za proučavanje arhivske građe i dugogodišnje zanimanje za život i djelo Albe de Sespedes rezultirali su objavljivanjem ove knjige, koja je nesumnjivo plod dugog i iscrpnog istraživanja.

Monografija «*Un gran debito di mente e di cuore*». *Il carteggio inedito tra Alba de Céspedes e Libero de Libero (1944–1977)* oblikovana je tako da se u njoj, pored obimnog uvodnog poglavlja, javlja još nekoliko cjelina: *Nota ai testi* (napomena), odjeljak koji obuhvata prepisku, *Appendice* (dodatak) podijeljen na dva dijela i indeks imena. U uvodnom poglavlju, ključnom za upoznavanje s datom tematikom, iznose se podaci o osnovnim namjerama autorke, kao i o načinu predstavljanja građe. Tako, čitajući uvodne stranice, saznajemo da je ideja Lučinde Spere da široj čitalačkoj publici predstavi korespondenciju između dvoje intelektualaca nastala sasvim spontano, u periodu kada je intenzivno proučavala materijal iz arhiva Albe de Sespedes s ciljem da sazna nešto više o recepciji romana *Dalla parte di lei* u italijanskim intelektualnim krugovima krajem četrdesetih godina XX vijeka. Čitajući i analizirajući pisma koja je Alba de Sespedes redovno razmjenjivala s brojnim književnicima i intelektualcima, autorka monografije imala je priliku da izdvoji najčešća i „privilegovana“ imena među kojima se našao i Libero de Libero, „un personaggio complesso e introverso, scarsamente incline (per antica ritrosia) a concedersi a rapporti personali e profondi e duraturi“ (13). Osim što ilustruju saradnju i prijateljstvo dvoje književnika, ova pisma su takođe neiscrpan izvor informacija i dragocjenih podataka jer svjedoče o dinamikama u intelektualnim krugovima Rima u poslijeratnom periodu, o odnosima Albe de Sespedes i Libera de Libera s istaknutim pojedincima iz italijanskog književnog i kulturnog miljea tog vremena, te, kako podvlači autorka: „rivelano progetti personali e collettivi, diversificate forme di impegno per la ricostruzione del tessuto civile e culturale italiano, talvolta inimicizie, ma anche attenzioni che non di rado, soprattutto nelle ristrettezze dell'immediato dopoguerra, sfociano in un vicendevole, concreto e quotidiano sostegno, alla luce di un continuo intreccio tra privato e pubblico“ (11–12).

Centralni dio publikacije čini sama prepiska, zasigurno najprivlačniji i najzanimljiviji dio koji zauzima veliki broj stranica, te predstavlja rijetku priliku da

se čitalačka publika upozna s ovom dosad neobjavljenom i nepoznatom arhivskom građom. Pisma koja su razmjenjivali Alba de Sespedes i Libero de Libero u toku više od tri decenije raznorodna su po sadržaju, dužini, tonu, mjestu i okolnostima u kojima su napisana. S pravom ih Lučinda Spera definiše malim remek-djelima u prozi. Svako od ovih pisama autorka monografije propratila je detaljnim i više nego korisnim objašnjenjima u vidu fusnota s ciljem da čitaocu pojasni i približi sadržaj samih pisama, ali i osvjetli okolnosti u kojima su ona nastala. U ovom dijelu monografije se, u stvari, najviše vidi koliko je ozbiljno i detaljno autorka pristupila obradi teme.

Lučinda Spera prepoznaje tri faze u korespondenciji Albe de Sespedes i Libera de Libera. Prvo razdoblje se odnosi na period od septembra 1944. do 1951. godine, te, kako naglašava autorka monografije, obuhvata skoro polovinu cjelokupne prepiske. Pisma iz ovog perioda svjedoče o rađanju, a odmah potom i jačanju prijateljstva između dvoje intelektualaca, a osim toga, prate ključne godine afirmacije kako Albe de Sespedes tako i Libera de Libera na književnoj i društvenoj sceni. Dok prvih nekoliko pisma odiše formalnošću, potonja karakteriše prisnost i familijarnost koje ukazuju da je saradnja književnika ubrzo prerasla u istinsko prijateljstvo. Unutar prve faze, autorka monografije izdvaja grupu pisama koju definiše „della lontananza“ (26) – riječ je o pismima napisanim iz daljine, tj. za vrijeme trogodišnjeg boravka Albe de Sespedes u inostranstvu, prvenstveno u Sjedinjenim Američkim Državama i na Kubi. Kako primjećuje Lučinda Spera, upravo će pisma upućena Libero de Libero postati sve učestalija za vrijeme autorkinog odsustva iz Italije jer će joj ova vrsta kontakta omogućiti da lakše prebrodi strah od definitivnog udaljavanja od književnosti i rimskog intelektualnog kružoka, koji je bila primorana napustiti zbog odlaska u inostranstvo sa suprugom Frankom Bonusom, diplomatom i drugim sekretarom Ambasade Republike Italije u Sjedinjenim Američkim Državama. Uprkos „intelektualnom izgnanstvu“, godine provedene u inostranstvu su i te kako plodne na književnom polju, o čemu svjedoči i pojavljivanje drugog velikom romana *Dalla parte di lei* (1949), koji se neposredno nakon objavljivanja našao u centru pažnje književne kritike. Na stranicama časopisa ugledni kritičari i afirmisani pisci podržavaju i uveliko hvale roman, dok nekolicina njih zamjera književnici na obrađenim temama. Dok Alba de Sespedes u Vašingtonu nestrpljivo iščekuje vijesti prijatelja i kolega iz Italije o recepciji romana, Libero de Libero redovno se oglašava i ohrabruje prijateljicu, iznoseći svoj pozitivan sud o romanu: „Sia contenta, cara Alba, lei ha creato personaggi che ormai vivoni per loro conto una vita senza fine“ (70).

Već u februaru 1952. godine Alba de Sespedes ponovo je u rodnom Rimu. Dugo iščekivani povratak je neka vrsta prekretnice u životu i radu književnice, te istovremeno označava i novi period u prepisci i prijateljstvu s Liberom de Liberom, koji će, prema riječima Lučinde Spere, trajati do 1959. godine. Ako se izuzme pokoji sporadični boravak u drugim italijanskim gradovima i u inostranstvu, u pomenutom periodu život i aktivnosti Albe de Sespedes bili su usko vezani za Rim. Pisma nastala u pomenutom periodu malobrojna su u odnosu na prethodni, ali svjedoče o i te kako značajnim momentima iz života oboje intelektualaca. Godine 1952. Alba de Sespedes potpisuje ugovor s nedjeljnikom „Epoca“ za koji uređuje stalnu rubriku „Dalla parte di lei“, čiji je naslov inspirisan istoimenim autorkinim romanom. Iste godine izlazi dugo iščekivani roman *Libera de Libera Camera oscura*, a njegovo lirsko stvaralaštvo pada u drugi plan. Godine 1954. Alba de Sespedes je u Cirihu i u nekoliko italijanskih gradova održala niz konferencija naslovljenih „Confessioni di una scrittrice“, a godinu dana poslije objavljuje zbirku pripovijedaka *Invito a pranzo* i kratki roman *Prima e dopo*. Kako primjećuje autorka monografije, osim uspjeha na privatnom i poslovnom planu, pisma iz ovog perioda svjedoče o manje prijatnim momentima koji se tiču smrti zajedničkih prijatelja i poznanika: „Basterebbe la scomparsa di Agostino per far di esso [1952] un anno nero, tremendo“ (85).

Na kraju Lučina Spera izdvaja treću i posljednju grupu pisama nastalih za vrijeme šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog vijeka. Prema riječima autorke monografije, kontakti između Albe de Sespedes i de Libera u ovom periodu su isprekidani, što se vidno održava i na prepisku. Pored uspjeha na književnom polju usljed objavljivanja nekoliko prozних i poetskih djela, tokom pomenutih godina brojna priznanja su okrunila stvaralaštvo de Libera (nagrade Mestre, Lerci-Pea, Viareggio, Fiuggi). S druge strane, nakon objavljivanja romana *Il rimorso* (1963) i *La bambolona* (1967), krajem šezdesetih godina, razočarana društveno-političkom situacijom u Italiji, Alba de Sespedes se povlači iz italijanskog kulturnog i književnog života preselivši se u Pariz, gdje objavljuje djela napisana na francuskom jeziku (*Chansons des filles de mai* i *Sans autre lieu que la nuit*). Posljednje pismo koje se našlo u knjizi Lučinde Spere datira iz 1977. godine i napisano je od strane de Libera tri godine prije njegove smrti. Ovaj period se okvirno podudara s posljednjim putovanjem Albe de Sespedes na Kubu, na koju je otputovala s namjerom da prikupi potrebne informacije za rad na posljednjem nedovršenom romanu *Con grande amore*.

Knjigu zatvara dodatak podijeljen na dva dijela i propraćen kratkim uvodom kome prethodi nekoliko fotografija Albe de Sespedes i Libera de Libera, nastao prevashodno s namjerom da se što bolje osvijetle odnosi između dvoje intelektualaca i upotpuni prepiska. U prvom dijelu dodatka našlo se šest radova Libera de Libera

objavljenih u časopisu „Mercurio“, čiji je glavni urednik i direktor bila Alba de Sespedes. Prema riječima Lučinde Spere, pomenuti radovi, napisani između 1945. i 1948. godine, važan su materijal koji svjedoči o početku i nastavku saradnje između ovih književnika. Drugi dio završnog odjeljka sadrži deset pisama preuzetih iz ličnih dokumenata Libera de Libera, sačuvanih u fondu biblioteke „Quadriennale“. Odabrana pisma de Libero je razmjenjivao s predstavnicima prestižne izdavačke kuće Mondadori u periodu od 1945. do 1975. godine. Dok je prvi dio usko vezan za tematiku monografije, te svjedoči o svestranom, pažljivom i slojevitom istraživanju svih aspekata koji se tiču odnosa Albe de Sespedes i Libera de Libera, drugi dio se, po našem mišljenju, iako dragocjen i koristan, manje uklapa u cjelokupnu strukturu monografije.

Monografija Lučinde Spere «*Un gran debito di mente e di cuore*». *Il carteggio inedito tra Alba de Céspedes e Libero de Libero (1944–1977)*, objavljena uoči dvadeset godina od smrti Albe de Sespedes, nesumnjivo je značajan doprinos italijanistici. Postavljeni cilj istraživanja je postignut, a prilikom čitanja čini se da nijedan aspekt koji se tiče odnosa Libera de Libera i Albe de Sespedes nije izostavljen. Nema sumnje da je autorka ovom knjigom uspjela da jasno, pregledno i iscrpno predstavi problematiku kojoj je pristupila. Ne bi trebalo naglašavati da bi predstavljena monografija trebalo da bude obavezno štivo za sve izučavaoce Albe de Sespedes i Libera de Libera, a iznad svega korisna i zanimljiva za sve čitaoce kojima je italijanska književnost XX vijeka primarna oblast istraživanja. Knjiga Lučinde Spere ujedno je i podstrek brojnim istraživačima, kako iz Italije tako iz cijelog svijeta, da nastave svoje studije posvećene stvaralaštvu dvoje intelektualaca. Ovoj knjizi – zbog svega navedenog – dajemo najvišu ocjenu.